

سوره‌ی اول، پایه‌ی اول

تبیین آموزه‌های سوره‌ی مبارکه‌ی حمد برای دانش‌آموزان پایه‌ی اول ابتدایی

مریم خدادادی

کارشناسی ارشد قرآن و حدیث

مریم‌السادات پورمسجدی میبدی

کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، آموزگار پایه‌ی

اول ابتدایی

زیبایی است؛ ما به خیلی از این زیبایی‌ها توجه نداریم؛ باید سعی کنیم آن‌ها را ببینیم و تحسین کنیم. فقط روی همین مفهوم تأکید می‌کنیم و درباره‌ی مفاهیم دیگر مانند ضلالت، غضب، صراط مستقیم و مفاهیمی که در سطح رشدی دانش‌آموزان نیست، با آن‌ها گفت‌وگو نمی‌کنیم. اگر خودمان کارهای خوب بچه‌ها و زیبایی‌های دیگری را که در برنامه‌های روزانه و محتواهای درسی مشاهده می‌کنیم تحسین کنیم، بچه‌ها نیز این دیدن و ستودن زیبایی‌ها را یاد می‌گیرند و زیبایی‌بینی و تحسین در آن‌ها فعال می‌شود. کودکان در اثر چنین ارتباطی با سوره‌ی حمد، به زیبایی‌ها بیش از پیش توجه می‌کنند و نسبت به آن‌ها ابرازی همراه با ستایش و تحسین خواهند داشت؛ همچنین به واسطه‌ی توجه به زیبایی‌ها، احساس بهتری پیدا می‌کنند و خوش‌حال‌تر خواهند بود.

اصلی‌ترین کار در آموزش این سوره، خواندن سوره در فضایی شاد، همراه با معنویت و نشاط است. در کنار خواندن سوره، پیام آن را هم باید آموزش دهیم. بدین منظور، طی زمان آموزش این سوره، هر روز باید آن را در فضایی بانشاط و به شیوه‌های گوناگونی که مورد علاقه‌ی بچه‌های کلاس‌مان است، بخوانیم. تکرار خواندن سوره علاوه بر القای حس حضور، بچه‌ها را با سوره مانوس می‌کند و آن‌ها به تدریج می‌توانند سوره را از حفظ بخوانند؛ هر چند خیلی از دانش‌آموزان سوره حمد را حفظ هستند. خوب است توجه داشته باشیم که بیشترین تأثیر را بر رشد

حمد را مختص پروردگار همه‌ی موجودات عالم معرفی می‌کند؛ خداوند رحمان رحیمی که مالک روز جزاست. تنها اوست که شایستگی عبادت دارد و تنها از او باید یاری جست. هدایت‌کننده خداست و هدایت‌یافتگان کسانی هستند که به ایشان نعمت داده شده است؛ کسانی که در صراط مستقیم‌اند، نه آنان که گمراه یا مورد غضب هستند. این سوره، از حمد و ستایش پروردگار سخن می‌گوید؛ همه‌ی ستایش‌ها، تحسین‌ها، خوبی‌ها و زیبایی‌ها را از آن پروردگاری می‌داند که پروردگار نعمت‌هاست؛ پروردگاری که رحمت خود را همه جا گسترده است و مسیر زندگی را برای بندگان خود روشن می‌کند.

هدف تربیتی سوره‌ی حمد

۱. ارتقای توان دیدن انواع زیبایی‌ها و خوبی‌ها؛
 ۲. افزایش تحسین و ابراز زیبایی‌ها و خوبی‌ها؛
 ۳. افزایش شادی و نشاط و ابرازهای مسرورانه.
- برای آموزش سوره‌ی حمد به دانش‌آموزان پایه‌ی اول و انتقال پیام این سوره به آن‌ها، از زیبایی‌ها سخن می‌گوییم و زیبایی‌ها و خوبی‌ها را به آن‌ها نشان می‌دهیم. به آن‌ها می‌گوییم: «دنیا پر از

فهم قرآن در دبستان» عنوان برنامه‌ی آموزش سوره‌های جزء سی‌ام قرآن کریم به دانش‌آموزان ابتدایی است؛ آموزشی که سبب رشد دانش‌آموزان می‌شود و توان‌ها و استعدادهاى نهفته‌ی آن‌ها را فعال می‌کند. مهم‌ترین کار برای آموزش سوره‌های قرآن، خواندن و شنیدن سوره است. در واقع اصلی‌ترین برنامه‌ی آموزش سوره در فهم قرآن، همین خواندن و شنیدن تعریف می‌شود؛ خواندن سوره باید به گونه‌ای باشد که بچه‌ها با آن انس بگیرند. بدین منظور، از انواع روش‌ها می‌توان بهره برد. در الگوی فهم قرآن، الزامی برای ترجمه‌ی تک‌تک آیات برای دانش‌آموزان کلاس وجود ندارد؛ زیرا دانش‌آموزان در سطحی نیستند که همه‌ی جزئیات سوره را درک کنند و آن‌ها را به کار گیرند؛ اما در سطحی هستند که مفهوم کلی و کلیدی سوره را متناسب با رشد خود درک کنند. آن‌ها مفهومی را درک می‌کنند که می‌تواند برای آن‌ها کاربرد داشته باشد و می‌توانند به آن عمل کنند.

الگوی آموزشی فهم قرآن در پایه‌ی اول، به فعال‌سازی انواع ابراز همراه با جهت‌دارکردن عمل به سمت شادی و نشاط می‌پردازد. بر اساس اهداف حوزه‌ی تفکر هر دوره‌ی رشدی باید برای آن دوره سوره‌ای انتخاب شود که در ادامه دانش‌آموزان را به «خیرگزینی» برساند. سوره‌ی مبارکه‌ی حمد اولین سوره‌ی ارائه‌شده برای آموزش در پایه‌ی اول است. آموزش این سوره با رویکرد مواجهه با انواع زیبایی‌ها، خوبی‌ها و نعمت‌ها، در شکوفایی ابراز مسرورانه و همراه با شادمانی و تحسین کودکان مؤثر است. اگر بتوانیم در این سوره ستایش زیبایی و خوبی را بیاموزیم، در واقع ستایش خداوند را به بچه‌ها یاد داده‌ایم؛ زیرا خداوند خالق زیبایی‌ها و خوبی‌هاست و هر چه زیبایی است متعلق به اوست.^۱ سوره‌ی مبارکه‌ی حمد با نام خدا آغاز می‌شود و

آموزش سوره حمد

حمد به منظور القای جذاب و پر هیجان مفاهیم، مانند: ذکر «الحمد لله»، «خدا، خدای کرده، هنرنمایی کرده»، «خدای زیبای من، چه زیبا آفریدی، نقاشی جهان را، چقدر قشنگ کشیدی»؛

● داستان‌های شاد درباره‌ی انواع زیبایی‌ها و تحسین آن‌ها؛

- بازی‌هایی که بچه‌ها را شاد می‌کنند؛
- پدیده‌ها، نعمت‌ها و رفتارهای زیبایی که در تصویرهای کتاب‌های درسی دیده می‌شوند؛
- شعرهای کتاب فارسی که درباره‌ی نعمت‌ها یا زیبایی طبیعت هستند؛^۱
- تکلیف‌های تمییز و مرتب دانش‌آموزان؛
- شکل‌ها و الگوهای رنگارنگ کتاب ریاضی؛
- سایه‌ها، نعمت چشم و رعایت بهداشت در کتاب علوم؛
- جشن قرآن و گفتن «بسم الله»؛
- حتی خواندن سوره‌ی حمد در کتاب قرآن به‌عنوان کار زیبا و قابل تحسین (دربخش و خدادادی، ۱۴۰۳).

اهداف تربیتی آموزش سوره مبارکه‌ی حمد در هر پایه

- موضوعاتی که مطرح شد ابعاد گوناگون آموزش سوره‌ی مبارکه‌ی حمد، در پایه‌ی اول ابتدایی بود. هیچ محدودیتی در اینکه سوره‌ها به پایه‌های دیگر نیز آموزش داده شوند، وجود ندارد؛ تنها باید با توجه به اقتضائات رشدی دانش‌آموزان هر پایه، روش‌های ارائه و اهداف متناسب با آن پایه را دنبال کنیم. هدف تربیتی سوره‌ی حمد در شش پایه‌ی ابتدایی چنین است:
- پایه‌ی اول:** دیدن زیبایی‌ها و تحسین آن‌ها؛
- پایه‌ی دوم:** دیدن وجوه متعدد زیبایی پدیده‌ها و رفتارها و تحسین آن‌ها؛
- پایه‌ی سوم:** انجام رفتارهای زیبای تحسین‌برانگیز؛
- پایه‌ی چهارم:** انجام رفتارهای زیبا با وجود سخت‌بودنشان؛
- پایه‌ی پنجم:** انجام رفتارهای زیبا در مواجهه با دیگران؛
- پایه‌ی ششم:** انجام کارهای گروهی زیبا (مدرسه‌ی دانشجویی قرآن و عترت، ۱۳۹۹).

منابع

۱. دزبخش، رضا و خدادادی، مریم، ۱۴۰۳، فهم قرآن: پایه‌ی اول دبستان، چاپ اول، تهران: قرآن و اهل بیت نبوت (ع).
 ۲. مدرسه‌ی دانشجویی قرآن و عترت (ع)، ۱۳۹۹، آموزش مفاهیم سوره‌ی حمد به دانش‌آموزان دبستان، چاپ اول، تهران: قرآن و اهل بیت نبوت (ع).

می‌دهد یا از دیگران می‌بیند؛ مانند حرف خوب زدن، مهربانی کردن، هدیه‌دادن، قرض‌دادن، گذشت کردن، آشتی کردن، کمک کردن، خوش حال کردن دیگران و بوسیدن دست پدر و مادر و... (وبگاه فهم قرآن در ابتدایی و متوسطه‌ی اول و دوم).

«مراحل آموزش سوره»

طی هفته‌هایی که در محضر سوره‌ی مبارکه‌ی حمد هستیم، در موقعیت‌های گوناگون، پیام این سوره را به دانش‌آموزان القا می‌کنیم. برای این منظور می‌توانیم این روند را دنبال کنیم، البته این روند فقط یک پیشنهاد است؛ مثلاً می‌توانیم در مدت سه یا چهار هفته، فقط موضوع مرحله‌ی اول یا دوم را با بچه‌ها کار کنیم یا می‌توانیم همه‌ی موضوعات را در همه‌ی جلسات با هم پیش ببریم؛ اما اگر احساس کردیم کلاسمان نیاز به تنوع دارد، می‌توانیم بدین ترتیب سوره را آموزش دهیم:

مرحله‌ی اول: زیبایی‌های طبیعی، عینی و ملموس مانند گل‌ها و گیاهان و موجودات زیبا را به دانش‌آموزان نشان دهیم. توجه آن‌ها را به این نوع از زیبایی‌ها جلب کنیم و با تحسین این پدیده‌ها، تحسین کردن را به کودکان آموزش دهیم.

مرحله‌ی دوم: به کودکان یاد بدهیم نعمت‌هایی را که در اختیار دارند، ببینند، قدر آن‌ها را بدانند و شکرگزار باشند؛ نعمت‌هایی مانند سلامتی، انواع خوراک و پوشاک و امکاناتی که دارند، کلاس و مدرسه و درس، وجود خانواده و معلم و دوست و فامیل و همسایه و خلاصه هر نعمتی که برای آن‌ها قابل درک است؛ مثلاً قدر مادر و پدر خود را بدانند و با بوسیدن دست آن‌ها و محبت به آن‌ها شکر این نعمت را به جا آورند.

مرحله‌ی سوم: کارهای زیبای دانش‌آموزان و سایر افراد را به آن‌ها نشان دهیم و رفتارهای زیبایشان را تحسین کنیم تا توجهشان به کارهای خوب و رفتارهای زیبا جلب و به‌مرور زمان، زیبایی‌های رفتاری در آن‌ها نهادینه شود.

برای انتقال پیام سوره در موقعیت‌های متعدد می‌توانیم از همه‌ی امکانات و شرایط کمک بگیریم. برخی از این امکانات عبارت‌اند از:

- انواع نماهنگ‌ها و تصویرهایی که زیبایی‌ها را نشان می‌دهند؛
- شعرهایی که با بیان زیبایی‌ها بچه‌ها را به وجد می‌آورند و به تحسین وامی‌دارند؛^۲
- استفاده از شعارهای مناسب سوره‌ی مبارکه‌ی

دانش‌آموزان همین خواندن سوره خواهد داشت (دزبخش و خدادادی، ۱۴۰۳).

لازم است حداقل سه هفته یا یک ماه این سوره در کلاس ما حضور داشته باشد تا دانش‌آموزان به آن رشد موردنظر ما برسند. مهم است که ابتدا خودمان باور کنیم در محضر سوره‌ی حمد هستیم و بخواهیم به واسطه‌ی زندگی کردن با این سوره‌ی مبارکه رشد کنیم. در این صورت به راحتی می‌توانیم احساس محبت به سوره‌ی حمد و حس حضور آن را به دانش‌آموزان هم منتقل کنیم.

زیبایی‌هایی که می‌توانیم طی آموزش سوره حمد به بچه‌ها معرفی کنیم، انواع گوناگونی دارند. این دسته‌بندی کمک می‌کند بتوانیم موقعیت‌های متنوعی را برای انتقال پیام سوره و رشد بچه‌ها ایجاد کنیم. برخی از این موقعیت‌ها عبارت‌اند از:

پدیده‌ها: زیبایی‌هایی که می‌توان آن‌ها را در طبیعت دید؛ مانند آسمان، خورشید، ماه، ستاره‌ها، ابرها، دریاها، کوه‌ها، دشت‌ها، جنگل‌ها، درخت‌ها، گل‌ها و حیوانات و... .

رخدادها: اتفاقات خوبی که در زندگی می‌افتد و ما یا دیگران را خوش حال می‌کند؛ مثل برنده‌شدن، به خیر گذشتن یک خطر، بارش برف و ایجاد فرصت برف بازی^۳ و... .

نعمت‌ها: آنچه خدا به ما داده است و ما به واسطه آن خوش حال هستیم؛ مانند اعضای بدن، سلامتی، قدرت یادگیری، پدر و مادر، معلم و لوازم زندگی و... .

رفتارها: کارهای زیبایی که دانش‌آموز انجام

